

актуальними і чимало з них мають суперечливий характер або невдалу форму їх реалізації. Відтак, доцільним вбачається посилення діалогу Верховної Ради з релігійною спільнотою та залучення експертів з державно-конфесійних відносин ще на етапі розробки законопроектів.

Джерела

1. Васін М.С. Податкова пастка для релігійних організацій [Електронний ресурс] // 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://mvasin.org.ua/2016/05/1264>
2. Наказ Міністерства оборони України № 40 від 27.01.2015 «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mil.gov.ua/content/other/MOU40_2015.pdf
3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження зміни до національного класифікатора України ДК 003:2010» від 18.11.2014 р. № 1361 [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство «ЛІГА:ЗАКОН». – 2014. – Режим доступу http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME141542.html
4. Васін М.С. Альтернативна (невійськова) служба: шлях реформ або вироків? [Електронний ресурс] // РІСУ. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/60964/
5. Указ Президента України від 25.08.2015 року № 501/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 160.
6. Саган О.Н. Законопроект про особливий статус – це популістська спроба втручання нефахівців у державно-церковні стосунки [Електронний ресурс] // РІСУ. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/comments/63239/
7. Декомунізація освіти: Церкви отримали право створювати школи і університети [Електронний ресурс] // Інститут релігійної свободи. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://goo.gl/XsjJOz>
8. Постанова Кабінету Міністрів України № 652 (19.08.2015 р.) // Офіційн. вісник України. – 2015. – № 72.
9. Васин М.С. Парламентское беззаконие ad hoc [Електронний ресурс] // 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://jurliga.ligazakon.ua/blogs_article/615.htm
10. Валерія Лутковська внесла конституційне подання до КСУ щодо відповідності Конституції України частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [Електронний ресурс] // 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/31115-kh-valeriya-lutkovska-vnesla-konstitutsijne-podannya-do-ksu-schodo-vidpov/>

4. Олександр ЗАВАЛШІЙ. Релігійна свобода не для всіх: рідновірський підхід

Сучасна історія України показує, що нація прагне просуватися європейським шляхом та відповідати рівню цивілізаційного розвитку Заходу. В такому стані справ не можна залишати поза увагою права громадян, які є державотворчим принципом для європейських спільнот, а саме першочергових прав і свобод її громадян. Європейське обличчя України формується з багатьох складових, серед яких важливою є релігійні відносини в державі, в межах яких визначається свобода громадян в цілому. В 2015 р. папа Франциск нагадав про те, що релігійна свобода є «фундаментальним правом, яке формує спосіб, за допомогою якого ми взаємодіємо соціально й особисто з оточуючими нас людьми, релігійні погляди яких можуть відрізнятися від наших» [Релігійна свобода і права людини в Європі XXI століття: не проблема, але частина вирішення // <http://catholicnews.org.ua/religiyna-svoboda-i-prava-lyudini-v-ievropi-hhi-stolittya-ne-problema-ale-chastkove-virishennya>].

Таким чином, стає очевидним, що будь-яке обмеження релігійної свободи в Європейській спільноті підриває демократичний фундамент союзу, в той же час просування є інструментом протидії екстремізму і радикалізації, що так болісно відчувають на собі розвинуті держави. Треба визнати, що українців з власними міжконфесійними проблемами в Європейському союзі не чекають.

Кожна окрема європейська країна в питанні релігійної свободи враховує власні культурно-історичні епохи розвитку, вплив етнічних релігій на формування сучасних релігій більшості. Не підлягає сумніву, що язичництво є витоковою релігією усіх народів Європи і, зокрема, вірою наших слов'янських пращурів. Це береться до уваги при формуванні гармонійних міжконфесійних відносин, враховуючи етнорелігійне відродження в Центральній і Західній Європі, віровчення яких ґрунтується переважно на друїдизмі, еллінізмі тощо. Так, сучасні язичники Європи (наприклад, Вірменії) знаходять витoki етнорелігії у давньоіранському язичництві та в індоарійських вченнях.

В 1996 р. за ініціативою германських язичників у Дрездені (Німеччина) відбувся перший Міжнародний з'їзд сучасних язичницьких громад, а вже через два роки, 20–24 червня 1998 р., на Міжнародному язичницькому з'їзді у Вільнюсі (Литва) стало очевидним, що треба створювати міжнародну організацію, яка б заявила про відродження етнічних релігій у світі. Світовий Конгрес Етнічних Релігій (World Congress of Ethnic Religions – WCER) – міжнародна організація, створена для координації дій і правового захисту етнічних громад природних релігій (язичництва різних країн). На конгресі були присутні представники язичницьких громад із країн Європи, Азії й Америки. Мета WCER – відроджувати зацікавлення давніми культурними й духовними коренями всіх народів; об'єднувати подібні рухи, що існують у світі; проводити семінари, зустрічі й конференції, сприяти інформаційному обміну між громадами, здійснювати обряди язичницьких свят, передати дорогоцінну спадщину свободи духу наступним поколінням.

Слідом за розвалом Радянської імперії та відкриття інформаційного простору ідеї відродження рідної етнічної віри стали поширюватися і серед українців. В 90-х роках м. ст. вперше почали офіційно реєструватися громади, які здійснювали язичницькі Богослужіння, займалися науковим пошуком автентичних джерел Рідної Віри, публікували книги. Почала проводитись реконструкція образів Богів та їхніх культів, їх мистецьке втілення (скульптура, живопис, кінофільми, літературні твори).

Ідея відродження Віри Предків припала до душі багатьом пробудженим українцям. Але разом з великим піднесенням та ентузіазмом до реставрації духовної дохристиянської культури України-Руси рідновіри (язичники) на собі відчули гірку правду релігійного екстремізму та дискримінації. Дійсно, чи можна говорити про релігійну свободу, якщо в священних писаннях християн, юдеїв та мусульман є заклики до пограбування і навіть вбивства язичників й будь-яких інших інакомислячих, знищення їхніх священних місць. Якщо хтось вважає, що йдеться про давноминулі часи, то зазначимо, що «святе письмо» не має терміну давності й для релігійних людей і нині залишається керівництвом до дії. Цих закликів поки що ніхто не скасовував. Щоб не бути голослівним, наведу кілька цитат з Біблії: «Але тільки так будете їм робити: жертівники їхні порозбиваєте, а їхні стовпи поламаєте, святі їхні дерева постинаєте, а бовванів їхніх попалите в огні» (Второзаконня 7: 5). «І ти винищиш усі ті народи, що Господь, Бог твій, дає тобі, не змилосердиться око твоє над ними, і не будеш служити їхнім Богам, бо то пастка для тебе» (7: 16). «І будеш ти панувати над багатьма народами, а над тобою не будуть панувати» (15: 6).

Це протистояння сформоване на основі релігійних ідей. Поширюються наклепи на рідну віру, які формують негативну громадську думку про рідновірів, що не відповідає дійсності і суперечить реальним фактам.

Церква нарочито поширює думку, що «язичництво померло», що воно «згубне для душі», що «треба відцуратися спілкування з язичниками». Але треба нагадати, що етнічна релігія автохтонного населення України має кілька тисячолітню історію, старшу від християнства більше, ніж на 7 тисяч років [Лозко Галина. Пробудження Енея. - С.271]. То ж чому не важливо нам зберегти стародавній світогляд, традиції і вірування, духовну культуру нашого народу?

До відроджених язичницьких громад церквою одразу було прикріплено слово «погани», а до віровчення – «поганство». «Язичництво – це не просто поганство, примітивне ідолопоклонство...», - так Патріарх Філарет в своїй доповіді означив відношення до етнічної віри [Різдво Христове та його онтологічне значення для людства. - К., 1998.]. Слово “поганство”, впроваджуване християнською церквою з ідеологічною метою (прагнення скомпрометувати етнічну віру), є лексичною калькою з латинського *paganus* – селянин, селянський. За іншою версією, воно походить з грецького *pagos* – кам'яний монумент, менгір, що означає статую Божества або камені, біля яких молилися язичники. Якщо колись християнські проповідники використовували це слово з метою зневажити й принизити етнічні релігії завойованих ними народів, то нині застосування цього слова слід вважати лайливим щодо сповідників язичницьких релігій.

З філологічної точки зору воно є не тільки “просторіччям”, але й церковним вульгаризмом, ознакою низького рівня мовної й загальної культури тих, хто його вживає.

Воно непридатне для наукового вжитку через його негативно-емоційне забарвлення, а його використання вважається порушенням лінгвістичних вимог до терміну. Крім того, релігійна нетолерантність підлягає оскарженню як порушення окремих норм Конституції України та міжнародних документів про свободу совісті та віросповідань, зокрема кваліфікується як “образу релігійних почуттів”.

Нетерпимість у виразах часто породжує нетерпимість у діях, як правило, це шлях до тяжких злочинів. Доводиться констатувати, що разом з відродженням Рідної Віри розгорнулися наруги над дохристиянськими пам'ятниками культури. Так, вже в 90-х роках м. ст. біля Видубицького монастиря у Києві християнські фанатики розбили статую двостатєвого Божества наших Предків. Багаторазово було вчинено наруги над дерев'яними скульптурними образами Бога Перуна, який встановили рідновіри на Старокиївській горі, на Лисій горі. Було знищено капище в місті Нікополі, в селі Григорівка Запорізької обл., понівечено два капища, в м. Хмельницькому було сплюндровано капище Стрибога. На острові Хортиця порушено Святилище «Триглав»: було знищено образи Рідних Богів — спилані бензопилою, порубані, лики зрізані, підпалені і кинуті у річку. В Тернополі за участю голови облради Олексія Кайди було вивезено роботу відомого українського скульптора Олексія Альошкіна — копію скульптурного образу (кумира) Бога Світовита. На образі Світовита, який встановлений на Софіївській площі в ознаменування 1500-ліття Києва, неодноразово фанатики малювали хрести, обливали фарбою. В 2013 р. головою все-таки вдалося знищити скульптуру давньослов'янського Бога, кумиру відрубали (відбили) та викрали голову.

Це перелік частини злочинів, які демонструють стан справ релігійної свободи в Україні. Повний список злочинів знаходиться у відкритому доступі на сайті Об'єднання Рідновірів України. Неодноразові звернення рідновірів до правоохоронних органів, на жаль, досі були безрезультатними – винуватці злочинів жодного разу не були притягнуті до відповідальності ні за *розпалювання міжрелігійної ворожнечі та завдану матеріальну, моральну й фізичну шкоду*.

В цей час Європейський союз ставить за мету збереження і захист культових, історичних пам'яток культури як джерел та свідчень людської історії і розвитку, а також їх гармонійне поєднання з розвитком містобудування, планування системи розселення і землекористування й охороною ландшафтів. Етнічні релігії отримують статус державних релігій, зокрема Друїдизм - у Великобританії чи то Скандинавські країни, де культові давні місця знаходяться під охороною влади. І як антипод, Старокиївська гора, на якій зведена каплиця Російської ПЦ, а в перспективі очікується відбудова Десятинної церкви, фундамент якої зруйнує давнє язичницьке капище, що знаходиться неподалік, незважаючи на дослідження дореволюційних, радянських, українських та російських археологів, які чітко довели, що Старокиївська гора, до офіційного запровадження християнства на Русі, була духовним і культовим центром наших предків-слов'ян. Результати цих досліджень, цілком визнаних вітчизняною та світовою історичною наукою, подаються в книгах Кілієвича С. Р. «Детинец Киева IX - первой половины XIII века» (Київ, 1982) та Толочка П. П., Кілієвича С. Р. «Новые исследования Старокиевской горы» (див. в кн.: Археологические исследования на Украине в 1965—1966 гг. – Київ, 1967).

Прийняті в Україні законодавчі акти щодо свободи совісті та релігійних організацій вважаються одними із найдемократичніших у Європі, але чи може регулюватися законом совість особи, яка вчиняє наругу на скарбами стародавньої України. Совість не може регулюватися законами, поведінка не є предметом права і не регулюється ним. В цьому випадку віра людини може бути тією силою, яка приводить закон в дію. Проблема екстремізму може бути вирішена тільки тоді, коли всередині релігійної традиції є обґрунтування, яке закликає до терпимості або поваги до прав і свобод інших. Щоб запобігти розповсюдженню релігійного екстремізму, держава має зобов'язати навчальні духовні установи різних конфесій ввести світські релігієзнавчі курси, спрямовані на виховання віротерпимості і визнання права на існування світоглядної різноманітності. Держава повинна відмовитися від насадження в систему світської освіти класифікаційних курсів, що мають тенденцію до духовної монополії (євангелізації), спотворення історії, агресії і дискримінації.

Вона має запобігти насильницькому релігійному навчанню і його нав'язуванню, надати рівний доступ до інформації про всі релігійні конфесії студентам і школярам, військовослужбовцям та іншим категоріям населення, забезпечити паритетне поширення різних релігійних поглядів через державні ЗМІ. Держава також повинна визнати велику роль язичництва як традиційної віри в збереженні духовних надбань наших Предків, її непересічне значення як основи морально-звичаєвої системи і головного чинника його національної самосвідомості та самобутності. Тільки в такому випадку Україна набуде іміджу демократичної, релігійно незаангажованої європейської держави. Тут важливо визнати той факт, що український народ стихійно зберігає свою прив'язаність до величезної низки форм його язичницької релігії, які виявляють свою живучість в оязичненні християнства, зокрема чисельній його обрядовій практиці.

Висновок. Сьогодні, коли на всьому європейському просторі з'являються люди, громади, об'єднання *рідновірів*, ми можемо сказати, що рідна віра – не тимчасове явище, не данина «моді» і не тепличний колосочок, який зламається під натиском першої ж бурі.

Як підтверджує історичний досвід багатьох народів і держав (в тому числі й України), ігнорування чи помилкове вирішення проблем релігійних взаємовідносин може мати вкрай небажані, а інколи й катастрофічні наслідки. Народи й уряди в переважній більшості розуміють, що релігійна свобода – невід'ємне право людини, яке заслуговує і навіть вимагає державного захисту.

Осмыслюючи проблеми релігійної свободи України, насамперед, треба дати відповіді на ключові питання:

- Що спонукає пануючі релігії чинити акти вандалізму, бузувірства щодо інших конфесій?
- Чому християнські священнослужителі і пастори не закликають свою паству до толерантності, миру, злагоди?
- Чому біблійні заклики до руйнування святинь і вбивства людей досі вважаються “святим письмом”?
- Що треба зробити для того, щоб той, хто має очі – побачив, а хто має вуха – почув?

Доки наше суспільство і його суспільні інститути на державному рівні можливо розмірковують над проблематикою релігійної свободи, в самому центрі Києва, між християнським собором Софія Київська і Михайлівським Золотоверхим монастирем, на Володимирському проїзді стоїть побитий свідок нашого з Вами давнього походження, прикритий комунальними туями, такий важливий для власної ідеології, власної держави, культури – **Збруцький кумир**.

5. Олег КИСЕЛЬОВ. Особливості розуміння свободи совісті радянської доби

Радянський науковий атеїзм залишив нам досить цікаву спадщину. З одного боку, існує цілий ряд потужних та досі цінних праць, які, як мінімум, не втратили свою евристичну привабливість. З іншого – є гори літератури ідеологічного та пропагандистського характеру, які цікаві хіба що дослідникам різних аспектів історії СРСР. Такі теми, як державно-церковні та міжконфесійні відносини, свобода совісті та релігійна свобода, що нині у незалежній Україні стали одними з найбільш досліджуваних, за радянських часів перебували на периферії дослідницьких інтересів. Зокрема, поняття «свобода совісті» не надто розвивали і осмыслювали у радянському релігієзнавстві, оскільки вважалося, що вичерпне його розуміння подавали класики марксизму-ленінізму. Через це радянським науковим атеїстам залишалося три речі: 1) критикувати розуміння свободи совісті буржуазними (у т.ч. клерикальними) мислителями; 2) співставляти теоретичний та практичний рівень свободи совісті у соціалістичних країнах та, зрештою, 3) осмыслювати радянські практики у сфері релігії відповідно до принципів ленінського атеїстичного вчення.

Соціалістичне розуміння свободи совісті. Буржуазні погляди на свободу совісті критикували передусім через те, що її зводили до свободи віросповідання, тобто свободи